

Filozofická fakulta Ostravské univerzity

CENTRUM REGIONÁLNÍCH STUDIÍ

OBSAH

Centrum regionálních studií	01
CERES	02
Výzkumné aktivity	06
Nejvýznamnější publikace	07
Významné projekty	10
Personální obsazení	12

CENTRUM REGIONÁLNÍCH STUDIÍ

Identita míst a regionů v literatuře, jazyce a kultuře

Dnešní globalizovaná civilizace stírá hranice mezi národními státy, ale zároveň v lidech probouzí potřebu identifikovat se s blízkým světem lokální kultury. Existence regionální a místní identity má své neměnné rysy, ale zároveň podléhá dobovým proměnám v souvislosti se společenským, politickým i náboženským vývojem. Literatura, jazyk, umění a kultura zrcadlí proměny regionů a podílí se na image jednotlivých míst – ať už jde o „industriální“ Ostravu, „idylické“ jižní Čechy, nebo „drsnou“ Šumavu. Otázky spojené s těmito tématy si klade tým Centra regionálních studií FF OU (CERES).

[#regionalstudies](#) [#identity](#)

[#regionalism](#) [#literature](#)

[#culture](#) [#history](#) [#region](#) [#art](#)

CERES

Centrum regionálních studií vzniklo v roce 1996 pod původním názvem Ústav pro regionální studia. Od počátku své existence se kromě individuálních badatelských projektů zaměřovalo na velké týmové úkoly, v nichž spojili síly odborníci z několika vědních oblastí. První fáze činnosti byla završena zejména dvoudílnou Kulturněhistorickou encyklopedií Slezska a severovýchodní Moravy (2005).

V roce 2001 byla v rámci CERES založena Knihovna Vojtěcha Martínka, jejíž fond tvoří především knihy z pozůstalosti tohoto významného ostravského spisovatele, publicisty a organizátora kulturního života. Knihovna uchovává mnohé unikátní publikace, bibliofilie a v současnosti čítá 6 287 svazků.

V posledním desetiletí tým rozšířil své aktivity o další témata a jeho zaměření je mezioborové. Hlavní oblast zájmu leží na poli literární vědy, ale ke spolupracovníkům patří i lingvisté, historikové umění či etnografové. Středem pozornosti jsou vedle širšího Ostravska regiony Valašska, Těšínska a českého Slezska, výzkum se ale nevyhýbá ani vzdálenějším lokalitám. Zároveň reaguje na současné trendy kulturních věd, v nichž roste zájem o fenomén prostoru. Ostravští badatelé zkoumají zobrazení krajiny, přírody, venkova a průmyslových měst v literatuře i umění a upozorňují na vývojové proměny těchto témat od předmoderních časů až po současnost s jejími ekologickými hrozbami.

CERES ve snaze cíleně kultivovat vztah veřejnosti k regionální kultuře spolupracuje s Antikvariátem a klubem Fiducia, Knihovnou města Ostravy, Moravskoslezskou vědeckou knihovnou v Ostravě, Památkem Petra Bezruče Slezského zemského

muzea v Opavě a Národním muzeem v přírodě. Tipy na regionální literaturu k četbě naleznete na webu Centra regionálních studií: ff.osu.cz/ceres/publikacni-cinnost/. Popularizační texty členů Centra si můžete přečíst také v bulletinu Krásná Ostrava.

Více o aktivitách CERES vypráví jeho vedoucí doktor Jakub Ivánek.

V čem je činnost Centra regionálních studií unikátní?

Podstatou naší práce je, že zdejší region je citelný. Zabýváme se širším Ostravskem, což je nejen Ostrava a okolí. Naše *Kulturně-historická encyklopedie českého Slezska a severovýchodní Moravy* se jmenuje tak dlouze proto, že opravdu celou tuto oblast lze kulturně přiřadit k širšímu Ostravsku. Většina spisovatelů píšících o Ostravě psala i o Beskydech. Město symbolicky vyvažovaly hory, zdejší krajina byla tradiční i industriální zároveň.

Stále je tedy na co navazovat. Co vás nejvíce zaměstnává v současnosti?

Aktuálně v Centru připravujeme literární mapu Ostravy, webový portál o Vojtěchu Martínkovi a putovní výstavy zachycující sto let literatury na Ostravsku. V roce 2021 vyjde další z řady sympoziálních publikací o reprezentaci prostoru v literatuře, tentokrát ve spolupráci se slovenskými a maďarskými kolegy a na téma „venkov“, v roce 2022 by měl vyjít rozsáhlý Literární slovník severovýchodní Moravy a Slezska (1918–2018).

S vydáváním map už máte zkušenosti – před lety jste zpracovával databázi soch v ostravském městském prostoru.

Ostravské sochy vyšly dokonce loni v aktualizovaném vydání. Plánovaná literární mapa bude mít obdobnou strukturu. Je to rest vůči Ostravě a jejímu kulturnímu prostředí, že jsme takovou mapu doposud neměli. Budete s ní moci chodit po městě a sledovat místa, která se odrážejí v literárních textech nebo jsou spjata s životy vybraných regionálních autorů.

Jak se vám daří popularizovat váš výzkum mezi širší veřejností?

Vždy v návaznosti na nově vydané publikace připravují členové týmu s nimi spojené akce pro veřejnost, během nichž knihu představí. Samotná vědecká práce je sice zajímavá pro akademickou obec, ale dokud neobsahuje vizuálně atraktivní podněty, nezačne bavit veřejnost. Dokud přednášíte jen na svém semináři,

ví o tématu jen vaši studenti. Jakmile to stejné téma přenesete třeba do Fiducie, začne se zajímat i širší spektrum lidí.

A s knihou je to stejné?

Když vydáte knihu zaměřenou jen na text, byť sebelepší, přečtou si ji jen nadšenci. Když ji něčím obohatíte, zaujmete mnohem širší spektrum lidí. Potvrdila nám to dvojdílná kniha o Valašsku, ve které jsme text díky krajinářským fotografiím z Moravského zemského muzea zpřítomnili obrazem. První díl Valašska se mezi lidmi rozebral a už není k sehnání. Když se nás občas někdo optá, kde si může první díl pořídit, nezbyvá nám než odkazovat na pátrání v antikvariátech.

VÝZKUMNÉ AKTIVITY

- literární obrazy venkova a venkovské krajiny
- téma lokální, zemědělské práce a obživy v literatuře a výtvarném umění
- kultura a literatura poutních míst
- zobrazení prostoru v poezii, románových kronikách a cestopisné literatuře
- paměť míst v literatuře
- kulturně-historický výzkum Valašska
- dokumentace uměleckých děl v architektuře a veřejném prostoru regionu
- přeshraniční regiony Těšínska a Hlučínska, česko-polsko-německé literární a kulturní souvislosti
- politické aspekty toponymie a regionální literatury
- klíčové osobnosti literatury širšího Ostravska – Petr Bezruč, Vilém Závada, Jaromír Šavrda aj.

NEJVÝZNAMNĚJŠÍ PUBLIKACE

MALURA, Jan – IVÁNEK, Jakub: *Horo krásná, spanilá! Poutní písně na Moravě (1600–1850)*. Brno: Host, 2019.

Monografie věnovaná fenoménu náboženských poutí na území Moravy a někdejšího rakouského, dnes českého Slezska v období baroka s přesahem do poloviny 19. století. Sleduje zejména literární texty, které v souvislosti s poutěmi vznikaly. Edičně zpřístupňuje a bohatě komentuje 75 vybraných poutních písní z kramářských tisků, kancionálů a poutních příruček. Neomezuje se pouze na proslulá moravská a slezská místa (Křtiny, Svatý Kopeček, Hostýn, Vranov), ale postihuje i ta méně známá (Rychnov na Moravě, Prašivá, Jalubí) a představuje také významný fenomén přeshraničních poutí (Mariazell, Čenstochová, Šaštín). Bohatá obrazová příloha přináší reprodukce dobových tisků, grafik i současné fotografie poutních míst.

URBANOVÁ, Svatava – DOKOUPIL, Lumír – IVÁNEK, Jakub – PUMPR, Pavel (eds): *Valašsko – historie a kultura II. Obživa*. Ostrava: OU, 2019.

Reprezentativní monografie o historii a kultuře regionu Valašska, která navazuje na první knihu téhož názvu z roku 2014. Oproti úvodnímu, obecněji zaměřenému svazku se druhý díl věnuje zvláště způsobům obstarávání obživy na Valašsku v různých historických údobích a stravě Valachů v minulosti a současnosti. Publikace obsahuje 36 studií odborníků zastupujících pět vědních disciplín (etnografie, historie, jazykověda, literární historie a dějiny umění). Knihu doplňuje bohatá obrazová příloha a DVD s dokumentárním filmem *Říkejte mi strýcu od Aleše a Víta Smrčkových*, který představuje tradiční způsob svázky dřeva na pěších saních ve vyprávění pamětníka z Velkých Karlovic.

TOMÁŠEK, Martin: *Krajiny tvořené slovy. K topologii české literatury devatenáctého století*. Praha: Nakladatelství Dokořán, s.r.o., 2016.

První literárněhistorická práce o fenoménu krajiny v českém prostředí. Teoretický úvod nabízí zamyšlení nad smyslovou percepcí světa a podstatou literárního zobrazení prostoru. V literárněhistorické části jsou reinterpretována kanonická díla české literatury 19. století, do centra pozornosti se ovšem dostávají také texty méně známé. Kniha vydaná prestižním nakladatelstvím specializovaným na environmentální otázky zkoumá vztah člověka ke konkrétní krajině a jedinečným místům – např. k Šumavě, Valašsku, Krkonošům, Praze, Brnu a jejich okolí.

MÁLKOVÁ, Iva: *Jaromír Šavrd. Tvůrce v zástupu i v opozici*. Praha: Pulchra, 2017.

Kniha představuje Jaromíra Šavrdy (1931–1988), ostravského básníka, prozaika, novináře, vydavatele samizdatové edice, disidenta a politického vězně. Autorka představuje jednotlivé etapy Šavrdovy tvorby. Vychází přitom z archivních materiálů a poprvé předkládá doklady o zázemí samizdatové edice *Libri prohibiti*, kterou Šavrda založil a vedl v 80. letech 20. století. Kniha rovněž rekonstruuje okolnosti spojené s jeho soudy, vazbou a opakovaným vězněním. V závěrečných pasážích představuje Šavrdy také jako usilovného zastávce svobody projevu.

URBANOVÁ, Svatava – DOKOUPIL, Lumír – IVÁNEK, Jakub – KADLEC, Petr (eds): *Valašsko – historie a kultura*. Ostrava – Rožnov pod Radhoštěm: FF OU – Valašské muzeum v přírodě, 2014.

Tematicky vymezená kolektivní monografie 45 českých i zahraničních odborníků zastupujících oblasti etnografie, historie, geografie, literární vědy, jazykovědy a dějin umění zaujme novými pohledy a otázkami, jež spojuje mj. zájem o proměnu valašské krajiny. Publikace, která se setkala se značným zájmem odborné veřejnosti, je doprovázena unikátními krajinářskými fotografiemi.

IVÁNEK, Jakub: *Ostravské sochy. Databáze uměleckých děl v architektuře a veřejném prostoru města Ostravy*. Ostrava: Fiducia – Okrašlovací spolek Za krásnou Ostravu – Jakub Ivánek, 2015. Dostupné on-line: www.ostravskesochoy.cz

Databáze se snaží představit pokud možno úplný pohled na uměleckou výzdobu města Ostravy v současnosti i historii. Zájemce v ní najde hesla děl existujících i zaniklých. Přítomny jsou realizace v exteriéru i interiéru významných budov města. Ostravské sochy zahrnují nejen práce sochařské (plastiky, reliéfy), ale též mozaiky, sgrafita, vitráže a nástěnné malby. Volně dostupná webová databáze se snaží popularizovat umění a upozornit na jeho důležitost v rámci ostravského městského prostoru.

URBANOVÁ, Svatava: *Współrzędne czasu i miejsc*. Bohemica Posnaniensia 15. Poznań 2016.

Monografie určená zejména polskému publiku rozpracovává kategorii tzv. nového regionalismu. Vychází z českého a polského bádání a nejnovějších poznatků v oblasti kulturních paměťových studií. Sleduje širší kulturní kontexty, ale směřuje též k hledání společných prvků středoevropského prostoru s literaturou severní Moravy a českého Slezska. K tomuto regionu směřují také interpretace děl vybraných autorů (J. Strnadel, M. Stoniš, O. Filip, J. Balabán, P. Hruška; P. Motýl, P. Čichoň, E. Tvrďá).

IVÁNEK, Jakub – SMOLKA, Zdeněk (red.): *Kulturně-historická encyklopedie českého Slezska a severovýchodní Moravy*. 2. vydání (upravené a rozšířené). Ostrava: FF OU, 2013.

V ojedinělé dvousvazkové encyklopedii jsou zastoupena výkladová a doplňující hesla se vztahem k historickým etapám, institucím, událostem, lokalitám, klíčovými osobnostem, časopisům a sdružením českého Slezska a severovýchodní Moravy. Zahrnuje oblast historie, etnografie a folkloristiky, geografie, literatury české, polské a německé, hudby, výtvarného umění, architektury i masmédií. Na vzniku upravené a rozšířené podoby starší encyklopedie (2005) se podílelo 66 autorů z různých univerzit a vědeckých pracovišť ČR.

VÝZNAMNÉ PROJEKTY

- Literární obraz regionu 1918–2018 (severovýchodní Morava a české Slezsko) osobnosti, události, instituce, místa, texty.
Ident. kód projektu: DG20P02OVV020.
Hlavní řešitelka: prof. PaedDr. Iva Málková, Ph.D.
Období 3/2020 – 12/2022.
Poskytovatel: Ministerstvo kultury ČR (NAKI II).
- Portraying Countryside in Central European Literature.
Hlavní řešitel: Mgr. Jakub Ivánek, Ph.D.
Období 4/2020 – 9/2021.
Poskytovatel: VisegradFund2019.
- Poutní písně na Moravě a v českém Slezsku 17. až 19. století.
Hlavní řešitel: prof. Mgr. Jan Malura, Ph.D.
Období 1/2017 - 12/2018.
Poskytovatel: Standardní projekt GA ČR.
- Ochrana a dokumentace polského kulturního dědictví v České republice.
Nadace Silva Rerum Polonarum (Częstochowa).
Hlavní řešitel za OU: prof. PhDr. Aleš Zářický, Ph.D.

PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ

Ředitel Centra regionálních studií

Mgr. Jakub Ivánek, Ph.D.
e-mail: jakub.ivanek@osu.cz

Garant hlavního směru výzkumu

Prof. Mgr. Jan Malura, Ph.D.
e-mail: jan.malura@osu.cz

Členové týmu

Prof. PhDr. Svatava Urbanová, CSc.
e-mail: svatava.urbanova@osu.cz

Prof. PaedDr. Iva Málková, Ph.D.
e-mail: iva.malkova@osu.cz

Doc. Mgr. Jaroslav David, Ph.D.
e-mail: jaroslav.david@osu.cz

Doc. PhDr. Irena Bogoczová, CSc.
e-mail: irena.bogoczova@osu.cz

Doc. PhDr. Martin Pilař, CSc.
e-mail: martin.pilar@osu.cz

PhDr. Ing. Jaromír Olšovský, Ph.D.
e-mail: jaromir.olsovsky@osu.cz

Mgr. Zdeněk Smolka, Ph.D.
e-mail: zdenek.smolka@osu.cz

Mgr. Martin Tomášek, Ph.D.
e-mail: martin.tomasek@osu.cz

Mgr. Kateřina Smyčková, Ph.D.
e-mail: katerina.smyckova@osu.cz

Mgr. Roman Polách, Ph.D.
e-mail: roman.polach@osu.cz

Centrum regionálních studií

Vydala: Ostravská univerzita
Centrum marketingu a komunikace

Editor: Ing. Petra Čubíková
Redaktor: Mgr. Andrea Černá
Grafický návrh a sazba: Mgr. Štěpánka Zámečnicková

1. vydání, Ostrava 2020

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ff.osu.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Bulletin je financován z projektu HR Excellence in Research na Ostravské univerzitě, registrační číslo projektu:
CZ.02.2.69/0.0/0.0/16_028/0006225.

Bulletin, jehož autorem je Ostravská univerzita, podléhá licenci Creative Commons Uveďte původ-
Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

